

SHARQ MUTAFAKKIRLARI ASARLARIDA TIBBIY AXLOQ MASALALARI TO'G'RISIDA VA ULARNING TIBBIYOTDA TUTGAN O'RNI HAQIDA

Niyozov Miranshoh Ibrohim o'g'li

*Buxoro innovatsion Ta'lim va Tibbiyot universiteti
Davolash ishi yo'nalishi 1-kurs 5D23 guruh talabasi*

Annotatsiya: Maqolada sharq mutafakkirlari asarlarida tibbiy axloq masalalari tib ilmi sohasida chuqur bilim va tajribaga ega bo'lgan sharq mutafakkirlari haqida fikr yuritilgan. Bundan tashqari ularning o'sha davrda yaratilgan «Tib qonunlari kitobi»da yoritilgan. O'rta Osiyo olimlarining yaratgan tibbiy asarlari jahon tibbiyot ilmi xazinasiga yirik durdonalar bo'lib qolganligi haqida so'z boradi.

Kalit so'zlar: Tibbiyot ilmi, tib qonunlari, kasalxona, davlat arbobi, kasallik, dori tayyorlash usullari.

Аннотация: В статье рассматриваются вопросы медицинской этики в трудах восточных мыслителей, обладающих глубокими знаниями и опытом в области медицинской науки, более того, они освещены в созданной в то время «Книге медицинских законов». Говорят, что медицинские труды, созданные учеными Центральной Азии, стали великими шедеврами в сокровищнице мировой медицинской науки.

Ключевые слова: Медицинская наука, медицинские законы, больница, государственный деятель, болезнь, способы приготовления лекарств.

Annotation: The article discusses the issues of medical ethics in the works of Eastern thinkers, who have deep knowledge and experience in the field of medical science. Moreover, they are covered in the "Book of Medical Laws" created at that time. It is said that the medical works created by Central Asian scientists have become great masterpieces in the treasury of world medical science.

Key words: Medical science, medical laws, hospital, statesman, disease, methods of drug preparation.

KIRISH

Temur davrida aholining moddiy-ma'naviy va madaniy jihatdan yashashiga katta e'tibor berilgan. Xalqining sog'lig'ini saqlash bemorlarni davolash, yetim-yesirlar haqida g'amxo'rlik qilish sohasida muxim ishlar amalga oshirilgan. Bunday yuksalish ayniqsa, Temurning nabirasi Ulug'bek zamonasida tez sur'atlar bilan davom etgan.

Ulug'bek (Muhammad Targ'ay Ko'ragoniy) faqat davlat arbobi bo'libgina qolmay, shu bilan birga buyuk olim sifatida ham mashhur. Tarixchilarning yozishicha, u bilimlarning deyarli hammasi bilan shug'ullangan. Ulug'bek ko'p vaqtini bobosi Amir Temur tashkil etgan buyuk kutubxona "Kitob gumbazi" da turli kitoblarni

mutolaa qilish bilan o'tkazgan. Boshqa kitoblar qatorida tibga oid asarlarni ham ko'p o'qigan. U bu sohada kichik bir risola ham yozgani ma'lum. Ammo astronomiya sohasida Ulug'bek juda katta olim sifatida dunyoga mashhurdir.

Ulug'bek davrida Movarounnaxrda o'z tarixida ikkinchi yuksalish davrini boshidan kechirdi.

Ulug'bek tibbiyot ilmiga ham katta ahamiyat bergan. Samarqandda bir kasalxona qurdirib, unda ishlash uchun Kirmon shahridan mashhur tabib Burxoniddin Nafis ibn Avazni taklif etgan. Bu tabib Ulug'bekning saroy tabibi vazifasini ham bajargan.

Бурхониддин ибн Аваз асли ўзи Эронлик бўлган. Кирмон шаҳрида табиб оиласида туғилган. Ёшликдан сер ҳаракат, билимдон, ҳамма нарсага қизиқувчан бўлган, кўп ўқиган. Бир қанча фанларни ўзлаштирган. Аммо асосий касби табиблик бўлган. Бу касбини у ўз оиласида отасидан ўрганган ва зўр идрокли бўлгани учун тез вақтда чуқур билимли ва яхши тажрибали табиб бўлиб етишди.

Ulug'bekning o'z tabibining bilimi va tarjibasini qadrlagan. Ular o'rtasida samimiy do'stlik rishtalari bo'lgan. Ibn Avaz tibga oid bir qancha asar yozgan. Shulardan eng mashhuri 13 asrda yashagan yirik tabib Najbuddin Samarqandiyning "Kasalliklarning sabablari va alomatlari" nomli kitobiga yozgan. Bu kitobni muallif Ulug'bekka bag'ishlaydi va unga taqdim etgan. Nafiz ibn Avaz o'z shahrida Najibuddin Samarqandiy kitobning mazmunini bayon etadi va uning qiyin joylarini tushuntirib beradi..

Burxoniddin Nafiz ibn Avazning "Dori tayyorlash san'ati" nomli asari ham bo'lgan. Bu kitobda muallif oddiy va murakkab dorilar retseptini tuzish, ularni tayyorlash va ishlatish usullarini bayon etgan.

O'sha davrda tabiblar o'rtasida mohir jarrohlari ham bo'lgan. Shulardan biri Tojiddin Hakim edi. Bu jarroh ancha murakkab operatsiyalarni ham qilgan. Masalan, ko'z kataraktasini operatsiya yo'li bilan muvaffiqiyatli davolagan. Shuni alohida ko'rsatib o'tish kerakki, bu jarroh operatsiyadan oldin jarrohlik asboblari o't (olov) ustida qizdirib olib, so'ng operatsiyada ishlatgan. Operatsiya vaqtida esa, tez-tez o'z qo'lini mayda qilib to'g'ralgan piyozga botirib olarkan. Ma'lumki, piyozda mikroblarni o'ldiruvchi fitontsidlar bo'ladi. O't ustida qizdirilgan asbob esa tamomila mikrobdan xoli bo'ladi (sterilizatsiyalanadi). Bundan ma'lum bo'ladiki, Tojiddin Hakim zararli mikroblar mavjudligini bilgan va ularning rivojlanishiga yo'l qo'ymaslik chorasini ko'rgan. Bu jihatdan Tojiddin Hakimni antiseptika usulining asoschisi, desa bo'ladi.

Demak, Ulug'bek davrida boshqa fanlar qatori tibbiyot ham ancha yuksaldi. O'sha davrda ko'p mashhur tabiblar paydo bo'ldi.

Temuriylar sulolasining fan, madaniyat va iqtisodiy hayot rivoj topgan oxirgi bosqichi sulton Xusayn Boyqaro hukmronlik qilgan vaqtda to'g'ri keldi. Bu davrga kelib Temuriylar va sulolasi siyosiy va iqtisodiy jihatdan sezilarli darajada susayib qolgan bo'lsa-da, lekin adabiyot va san'at sohasida ancha yuqori darajada edi.

Xusayn Boyqaroning o‘zi ham yaxshigina she‘r bitardi. O‘sha davrida barpo etilgan ko‘plab maishiy binolar qatorida shifoxonalar tibbiy maktablar, kutubxonalar ham bo‘lgan. Bu ishlarning hammasiga Boyqaro saroyida bosh vazirlik lavozimini egallagan buyuk shoir va davlat arbobi—Alisher Navoiy rahbarlik qilgan va tashabuskorlik ko‘rsatan.

Movarounnaxr va Xurosandada o‘sha davrda yuzlab binolar barpo etildi. Bu davrda turli fanlar, ayniqsa, aniq fanlar va tibbiyot rivoj topdi. Deyarli har bir shaharda kasalxonalar ochilgan bo‘lib, ularda o‘nlab tajribali tabiblar bemorlarni davolash bilan mashhur edilar. Ular orasida yirik olimlar bor edi. Shulardan biri-Ne‘matulloh ibn Faxriddin Muborakshoh Hakim Kirmoniy bo‘lib, u Xusayn Boyqaroning shaxsiy tabibi edi. Bu tabib Hakim Kirmoniy nomi bilan mashhur bo‘lgan. Hakim Kirmoniy faqat tabib emas, shu bilan birga chuqur bilimli faylasuf, olim va shoir edi. U “Xakimiy” taxallusi bilan she‘rlar yozgan. Hakim Kirmoniyning she‘riyatdagi qobiliyati va tibbiyotdagi katta tajribasini xisobga olib, uni buyuk shoir va ikkinchi Ibn Sino deb atashganlar. Hakim Kirmoniyning bizga ma‘lum bo‘lgan asari 1464 yilda yozgan “Xosiyatlar dengizi” nomli kitobdir. Muallif kitobda sharqning buyuk tabiblari asarlaridan namunalar to‘plab, ularni o‘z tajribalari va bilimlari bilan boyitgan. U shifobaxsh o‘simliklarni ayniqsa, yaxshi o‘rgangan. O‘simliklarning xossalarini va shifobaxsh xususiyatlarini tekshirar ekan, ba‘zan ularda ilgarigi mualliflar yozgan yangi sifatlarni topib, bayon etgan.

“Xosiyatlar dengizi” bir muqaddima, uch bo‘lim va bir xotimadan iborat. Asarda alfavit bo‘yicha turlicha shifo xususiyatiga ega bo‘lgan o‘simliklar, parranda va hayvonlarning nomlari bayon etilgan. Ularning yunoncha, arabcha, forsha, hindcha va turkiy nomlari ham ko‘rsatilgan. Ba‘zi dorilarning o‘zbekcha nomlari ham berilgan. Kitobning birinchi bo‘limida yakka holda ishlatiladigan dorilar haqida. Ikkinchi bo‘lim—murakkab dorilarga bag‘ishlangan. Bu yerda bir necha xil moddalarni qo‘shib tayyorlanadigan dorilar, ularni tayyorlash usuli va ishlatish yo‘llari ko‘rsatib berilgan.

Yana bir qismda hayvonlardan olinadigan dorilar ham bayon etilgan. Kitobning uchinchi bo‘limida muallif qaysi dorini ishlatish kerakligini ko‘rsatib bergan. Bunda kasallikning xili va og‘ir-yengilligiga qarab, oddiy yoki murakkab dori ishlatish kerakligini uqtiradi. Shu bo‘limda parhez taomlar ham ko‘rsatilgan. Kitobning xotimasida muallif tibbiy atamalar masalasiga to‘xtaladi.

Xusayn Boyqaro saroyida yana bir tabib—Muhammad Xusayn Nurbaxshiy Baxouddavla ibn Mirkivomiddin ham xizmat qilgan edi. Bu olim tabiblik bilimini dastlab Rayda, so‘ng Xirotda o‘rgangan. Xirotda u o‘zining mashhur asari “Tajribalar xulosasi”ni yozgandi. Asar darslik sifatida tuzilgan bo‘lib, talabalarga mo‘ljallangan. Unda kasallarga tashxis qo‘yish va ularni davolash usullari ko‘rsatilgan.

Kitobda muallif qadimgi zamonning mashhur tib olimlarining fikrlarini ham keltiradi. Shu bilan birga o‘z shaxsiy kuzatishlari natijalarini bayon etadi. U o‘z

tajribalariga asoslanib, ilgari tabiblarga ma'lum bo'lmagan kasalliklarni keltiradi. Masalan, u bahorda uchraydigan allergik isitma kasalligini birinchi bo'lib yozgan.

Nurbaxshiy Baxouddavla sharq tabiblaridan birinchi bo'lib, bolalarda uchraydigan ko'kyo'tal, otashak (zahm) kasalliklari haqida ma'lumot bergan va ularni davolagan. Biz yuqorida aytib o'tganimizdek, O'rta Osiyoda XV-XVI asrlarda tibbiyotning rivojlanishi Alisher Navoiy nomi bilan bog'liq bo'lgan. Navoiy o'zi tabib bo'lmasa ham, tibbiyotning rivojlanishida juda katta rol o'ynadi hamda ulug' insonparvar olim va davlat arbobi sifatida mamlakatda sog'liqni saqlash ishlarining rivojlanishiga katta hissa qo'shdi. Navoiyning tashabbusi bilan mamlakatda 300 dan ortiq turli madaniy-maishiy binolar, kasalxonalar, dorixonalar, tibbiy maktablar barpo etildi. Ayniqsa, o'sha vaqtda poytaxt rolini o'ynagan Xirotda juda ko'p qurilish ishlari amalga oshirilgan.

Tarixiy ma'lumotlarga ko'ra, Navoiy o'sha zamondagi olimlar singari tibbiyotga oid kitoblarni mutolaa qilgan. O'sha vaqtdagi madrasalarda boshqa fanlar qatorida tibbiy bilimlardan ham dars berilar edi. Binobarin, Navoiy madrasada o'qir ekan, tibbiy bilimlarni ham o'rgangan. Bundan tashqari, Navoiy o'qigan madrasaning bosh muddarisi—Fazlulloh Abullaysiy—olim va tabib bo'lgan. Bu olim Navoiyga ustoz bo'lgan. Buni uning tibbiyot va tabiblar haqidagi fikrlari, mulohazalari va xikmatli so'zlaridan bilsa bo'ladi.

Navoiy o'tmishning buyuk tabiblari haqida o'z fikr va mulohazalarni bildirgan. U Ibn Sinoga juda yuksak baho bergan. Uni aql-idrok va tafakkur ramzi, deb atagan. Navoiy ilm ahllarni juda qadrlab, yuksaklarga ko'targan ularga Nuh payg'ambarning umrini tilagan.

Movarounnaxrning barcha shaharlaridan eng tajribali tabiblarni taklif etgan. Kasalxonaning bosh tabibi vazifasiga o'sha vaqtdagi yirik tabib va olimlarlan biri—Mavlono G'iyosiddin Muhammad ibn Jaloliddin tayinlangan. Navoiyning ko'rsatmasi bilan kasalxonaga asosan qambag'al-nochor bemorlar qabul qilingan. Davolash bepul bo'lgan. Bundan tashqari, kambag'al, beva-bechoralarga har kuni issiq ovqat tarqatilgan. "Ixlosiya" madrasasida o'sha vaqtda eng ko'zga ko'ringan olimlar mudarrislik qilganlar. Ulardan Amir Burxoniddin Atoullox Nayshapuriy, Qozi Ixtiyoriddin Xasan Turbatiy, Amir Murtazo, Mavlono Fasixiddin Nizomiy kabi olimlar ayniqsa, katta shuhrat qozondilar.

Xirotda Shahrison ichida yana bir kasalxona bo'lgan. Unga "Dor ush-shifo" (Davolash maskani) deb nom berganlar. Bu shifoxona ham Navoiy qo'l ostida bo'lgan. Tarixchilarning yozishicha, bu shifoxonani Abu Sayd Mirzoning katta xotini Maxdi uliyo qurdirgan. Bu kasalxonaga boshliq qilib, juda tajribali tabib va olim Mavlono Darvish Ali tayinlangan. Ma'lumotlarga ko'ra, bu shifoxonada asosan saroy amaldorlari davolanganlar.

Har ikkala shifoxona sharq arxitekturasi qoidalariga binoan juda ko'rkam qilib, Madrasa ko'rinishida qurilgan. Shifoxona hovlisi va uni atrofida soya-salqin daraxtlar, gullar ekilgan. Hovuzlar, favorralar ishlab turgan. Shifoxiya ayrim hujralar (palatalar), tabiblar xonasi, oshxona va boshqa yordamchi xonalardan iborat bo'lgan. Xujralarga bemorlar kasallik xiliga qarab, joylashtirilgan. Masalan, ko'z kasalligi bilan og'irgan bemorlar hujrasi, jarrohlik kasalliklari uchun hujra va umumiy hujralar bo'lgan.

Mashhur tarixchi Xondamir (G'iyosiddin ibn Xumomiddin)ning yozishicha, kasalxonalarda davolash ishlari va talabalarni o'qitish sifati yuksak darajada bo'lgan. Mudarrislar qatorida mohir jarrohlari ham bo'lgan. Shulardan biri—Shayx Xusayn edi. Ma'lumotlarga ko'ra, u shu qadar mohir bo'lganki, bir vaqt 18 joydan pichoq yegan nafkarning jarrohatlarni muvaffaqiyatli tikib, uni sog'aytirib yuborgan.

Navoiy barpo etgan "Shifoxiya" kasalxonasi va "Ixlosiya" madrasasining shuhrati o'sha vaqtdayok butun Sharqqa yoyilgan edi. Bu yerga boshqa mamlakatlardan ko'plab talabalar kelib, bilim olishgan va mutaxassis bo'lib, o'z yurtlariga qaytishgan.

Demak, Navoiy zamonasida tibbiy bilimlar va amaliy tibbiyot yuksak darajada rivoj topgan. Darvish Ali tabib o'zining o'tkir zehni, yuksak darajada madaniyatligi, nozik tabiyati va xushmuomaligi bilan boshqalardan ajralib turgan. U juda mushoxadali bo'lgan. Shu sababli kasalliklarni aniqlash va davolash usullariga bir qancha yangilik kiritgan. Navoiyning ta'biricha Darvish Ali o'sha zamonning ilg'or va bilimdon tabiblaridan bo'lgan. Bu olim Xirot ichkarisidagi "Dor ush-shifo"da xizmat qilgan va saroy amaldorlarini davolagan. Darvish Alining "Kishilarga eslatma" nomli tibbiy asari mavjud. Bu asarda muallif salomatlikni saqlash va kasalliklarni davolash haqida so'z yuritadi.

Abdulxay tabib Tuniy tajribali tabib bo'lgan, o'tkir zehni va qobiliyati bilan ajralib turgan, kamtarin odam bo'lgan. Ammo, bu tabib sharob ichishga berilib ketib olimlar olamidani uzoqlashib qolgan. Nizomiddin Yaxyo Abdulxay tabib o'z zamonasining mashhur kishilaridan bo'lgan, o'zining chuqur bilimi va tajribalari bilan boshqalardan ajralib turgan. U saroy xizmatidagi tabiblardan biri bo'lgan.

Xozik Sulton Murod tabib ham juda shuhrat qozongan. U chuqur bilim va katta tajribaga ega bo'lgan. Shoh Xusayn biz aytib o'tkanimizdek mashhur jarroh bo'lgan. Musulmon Sharqi mamlakatlarida odam anatomiyasi o'qitilmagani sababli jarrohlik yaxshi rivojlanmagan bo'lsa ham, ayrim tabiblar yaxshi jarroh bo'lib yechishganlar. Shoh Xusayn shulardan biri edi.

Shoh Husayn bemorni operatsiya qilishda og'riqsizlantiruvchi modda ishlatgan. Operatsiya qilingan joyni tikishda qo'y ichagidan tayyorlangan tor (ip) ishlatgan. Shomiy tabib avval korilik qilgan, so'ng tabiblik kasbini egallagan. Bu tabib haqida Navoiy bunday deb yozgan edi: Mavlono Shomiy avval ruxoniy bo'lmoqchi

edi. Ammo u tibbiyotni o'rgana boshladi va nihoyat tabib bo'lib yetishdi. Bu sohada u yaxshi bilim va tajriba orttirdi. Bulardan tashqari, Xuroson va Movarunnaxrning boshqa shaharlarida ham o'nlarcha tabiblar yashaganlar.

Xirotda dorixonalar ham bo'lgan. Shulardan biri haqida Navoiy ma'lumot beradi—dorixonada tabiblarning retsepti bo'yicha bemorlarga dori tayyorlab berilar ekan. Bu yerda tibbiy talabalar dori tayyorlash usullarini o'rgangan. Ular o'z muallimlari bilan tog' va dalalarga chiqib, dorivor o'simliklarni yig'ib kelar ekanlar.

Temuriylar avlodining oxirgi namoyandalaridan biri—buyuk o'zbek shoiri va davlat arbobi—Zahiriddin Muhammad Bobur edi. U 16 asr boshida mamlakatga Shaybonixon qo'shinlari bostirib kelgandan so'ng, Hindistonga o'tib ketib, u yerda o'z davlatini barpo etdi. Tarixda bu davlat ulug' mug'ullar sulolasi nomi bilan ma'lum.

Bobur ilm-fan va ma'rifatga katta ahamiyat beradi. Olim, shoir va san'at ahllarini doimo qo'llab-quvvatlar, ularga saroydan joy berib, ijodiy faoliyatlari uchun yaxshi sharoit yaratib bergan edi. Bobur saroyidagi fozillar katorida yirik tibbiyot olimlari ham bor edi. Shulardan biri o'sha zamonda ko'zga ko'ringan tabiblardan Yusuf ibn Muhammad ibn Yusuf al-Xaraviydir. Bu tabib "Yusufiy" nomi bilan tanilgan. Yusuf tabib Xurosonning Xof shahrida tabib oilasida dunyoga kelgan. Tug'ilgan yili ma'lum emas, vafoti 1514 yil.

Yusuf tabib dastlabki ta'limni va tabiblik kasbini o'z otasi bo'lmish Muhammad ibn Yusuf tabibdan o'rgangan. U ko'p olim va fozillar bilan muloqotda bular, ulardan ko'p narsalar o'rganar va o'z bilim va tajribalarini ham ular bilan baham ko'rar edi.

Yusuf tabib she'riyatga juda qiziqqan. U "Yusufiy" taxallusi bilan she'rlar yozar edi. O'zining ko'p tibbiy asarlarini she'riy uslubida yozgan. Yusufiy murakkab yo'lni bosib o'tdi. U ko'p shaharlarga sayohat qildi. O'zi borgan shaharlardagi olimlar bilan muloqotda bo'lar, mamlakatning hayoti va tabiati bilan tanishar edi. Tibbiyot sohasida qanday yangiliklar bo'lsa, ularni o'zlashtirib olishga intilardi. U umrining oxirini Hindistonda o'tkazdi. Uni Bobur o'z saroyiga taklif etgan edi.

Yusuf tabib tib ilmiga oid ko'pgina asar yozgan edi. Birinchi asarini olim hali yosh paytida yozgan edi. Bu asar "Ovqat va ichimliklar haqida risola" deb atalgan. Asarda muallif normal ovqatlanish tartibi va suyuqliklarni iste'mol qilish qoidalarini ko'rsatadi. Bu kitobning qimmatli shundaki, unda muallif ovqatlanishda o'rganilgan shartli reflekslarga rioya qilish zarurligini ta'kidlaydi. Chunonchi, kishi bir kunda necha marta va qaysi soatlarda ovqatlanishga o'rgangan bo'lsa, shu rejimni buzmaslikni tavsiya qiladi.

Keyingi asari—"Muruvvatli kishilarga foyda keltirish". Kitobda tibbiyot masalalari kengroq qamrab olingan. Eng muhimi, unda sog'liqni saqlash masalalari bayon etilganligidir. Muallif kasalligini kelib chiqishi va rivojlanishi masalasida o'sha zamon tushunchasiga muvofiq organizmdagi to'rt suyuqlik—qon, safro, savdo va xilt nazariyasiga asoslanadi.

Yusuf tabibning eng mashhur asari “Kasalliklarni davolash” dir. Bu asarda organizmdagi barcha a'zolarining kasalliklari, ularni aniqlash va davolash tadbirlari bayon etilgan. Asarda avval bosh miya kasalliklari bayon etiladi, so'ng quyi a'zolarga o'tiladi. Bosh miya kasalligiga to'xtab, muallif bemor ruhi o'zgarishini ham eslab o'tadi. Miyaga qon quyilishi (insul't) haqida ham fikr yuritilgan. Bu vaqtda qon olish zarurligi kursatilgan, zahm kasalligini aniqlagan.

U kasallikda tanosil a'zolarining zararlanishini ko'rsatdi va bu kasallikni davolashda simob preparatlarini ishlatgan. Zahm kasalligi jinsiy aloqa orqali yuqishini ko'rsatgan. Kitobning dastlabki nusxasi murakkabroq yozilgan bo'lib, tushunishga qiyin edi. Ko'pchilik tabiblarning iltimosiga ko'ra, muallif o'z kitobini qaytadan yozib, uning qiyin joylariga sharh yozdi. Xususan, kasallarni davolashda ishlatiladigan murakkab dorilarni aniq tushuntirib berdi. Kitobning nomini o'zgartirib, uni “Nafi to'plami” deb atadi. Bu kitobni xind tabiblari o'z tillariga tarjima qilib, uni “Yusuf tibbiyoti” deb atadilar. Kitob 1882 yilda xorazmlik tabib Muhammad Amin ibn Muhammad Zaxirxo'ja al-Xusayni tomonidan o'zbek tiliga tarjima qilingan.

O'zi asli O'rta Osiyolik bo'lib, Hindistonga borib, o'sha yerda yashab, ijod qilgan mashhur tabiblardan yana biri— Shaxobiddin tabib ibn Abdulkarim edi. Tug'ilgan va vafot etgan yili aniq emas. Shaxobiddin tabib dastlab xattotlik, kotiblik va boshqalarning kitobini ko'chirish bilan shug'ullangan. Dehqonchilik ham qilgan. Keyinchalik tibbiyotga qiziqib, unga oid ko'p kitoblar o'qigan. Sharq tib olimlarining asarlaridan tashqari Yunoniston va Rim olimlarining ham asarlarini qunt bilan o'rganadi. Kasallarni sinchkovlik bilan ko'zdan kechiradi va tajribalar o'tkazadi, har xil dorilarni sinab ko'radi.

Bu tabib kambag'al va yetim-yesirlarni bepul davolagan. U juda jonkuyar odam edi.

Shahobiddin tabibdan unchalik katta ilmiy meros qolmagan. Bizga uning asosan “Kasalliklar davosi” nomli asari ma'lum. Bu asar nazm uslubida yozilgan. Keyinchalik u “Shaxobiy tabobati” deb atala boshlagan. Asar 1389 yilda yozib tugatilgan. Kitobda kasalliklarning sabablari, belgilari, ularni aniqlash usullari va davo tadbirlar bayon etilgan. Olim ichak parazitlarini ham yaxshi bilgan va ularni haydash usullarini ko'rsatgan. Nihoyat, olim salomatlikni saqlash tadbirlariga to'xtaladi. Bu masalada u dastlab ovqat rejimiga rioya qilishni tavsiya etadi. Ikkinchi o'rinda jismoniy mashg'ulotlarni ko'rsatadi.

Xulosa.

Shunday qilib, hozirgi O'zbekiston xududida temuriylar davrida tibbiyot ancha yuksak darajaga ko'tarildi. Shaharlarda kasalxonalar, tibbiy maktablar, kutubxonalar qurildi. O'nlab mashhur tabiblar yetishib chiqdi. Ular bemorlarni davolash bilan bir qatorda tibbiy maktablarda talabalarni o'qitganlar. Tibbiyot boshqa fanlar singari Ulug'bek, va Xusayn Boyqaro zamonasida ayniqsa yuksak darajada rivojlandi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI

1. A.A.Qodirov “Tibbiyot tarixi” Tibbiyot oliy o‘quv yurtlari uchun darslik. Toshkent 2005-yil.
2. Abduqodirov A. Obidalar jilvasi. -Toshkent: O‘zbekiston,
3. Niyazovish G. I. WAYS OF USE OF MODERN INNOVATIVE TECHNOLOGIES IN FINE ARTS CLASSES AND THROUGH THE IMPROVEMENT OF IDEAS OF NATIONAL INDEPENDENCE TO STUDENTS //Galaxy International Interdisciplinary Research Journal. – 2021. – T. 9. – №. 12. – С. 234-237.
4. Gadoyev, I. (2020). Talabaning fazoviy tasavvurini va mantiqiy fikrlashni takomillashtirish. *Xalqaro ko‘p tarmoqli tadqiqot jurnali Hindiston. Infofaktor jurnal.*
5. Gadoe, I. N. (2022, December). RANG TASVIR FANINI O‘QITISH METODIKASINI TAKOMILLASHTIRISH: Ibrohim Niyozovich Gadoev Navoiy davlat pedagogika instituti San’atshunoslik fakul’teti, Tasviriy sanat va muahdislik grafikasi kafedrasida oqituvchi. In *Научно-практическая конференция.*
6. Gadoyev, I. N. (2022). TA’LIM MUASSASALARIDA TASVIRIY SAN’AT FANLARINI O‘QITISH METODIKASI. *Innovative Development in Educational Activities, 1(6), 203-210.*